

РОЗДІЛ 1

СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ЕКОНОМІЧНОЇ ТЕОРІЇ

УДК 001.89(477)

*Буторіна В.Б., асистент
кафедри економічної теорії*

СТРУКТУРА ТА ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ НАУКОВО-ТЕХНІЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ УКРАЇНИ

У статті розглянуто структуру, позитивні і негативні тенденції та передумови розвитку науково-технічного потенціалу України.

Ключові слова. Наукомістка індустрія, науково-технічний потенціал, інноваційна діяльність.

Постановка проблеми. Постіндустріальне суспільство формується з використанням інноваційного типу виробництва, нарощенням виробництва наукоємної продукції. Тому науково-технологічний потенціал економічно значущий для соціально-економічного зростання. В Україні науково-технологічний потенціал використовується не достатньо ефективно, хоч і існують для його розвитку значні перспективи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Українські економісти Тимановська Н., Якубовський Н. і Щукін В. досліджують умови розвитку науково-технічного потенціалу промисловості. Науково-технічний потенціал регіонів розглядає Драгунова Т.

Виклад основного матеріалу.

Науково-технічний потенціал складається з елементів, метою взаємодії яких є забезпечення ефективнішого використання суспільної праці (рис. 1). Хоч і кожен елемент має свої передумови розвитку і функції, але усі вони переплітаються у процесі перенесення своїх результатів на процес національного виробництва.

Загалом до матеріально-технічного потенціалу відносять засоби науково-дослідної праці, серед яких особливе місце відводиться джерелам фінансування наукової діяльності.

Рис. 1. Елементи науково-технічного потенціалу.

Надзвичайно важливим фактором економічного зростання у світі став інтелектуальний потенціал (формує кадровий потенціал наукової сфери). Рівень інвестицій у людину в розвинутих країнах уже з середини 70-х років істотно перевищив рівень інвестицій у машини і обладнання і став основною рушійною силою НТП. Інформаційний потенціал забезпечує наявність і постійне вдосконалення банку наукових знань.

Існує і інший підхід до аналізу структури науково-технічного потенціалу, що виокремлює його інноваційну і наукову складові. Інноваційний потенціал передбачає спроможність фундаментальної та прикладної науки сприяти впровадженню новацій у виробництво та оновлення продукції. Науковий потенціал об'єднує ресурси та можливості наукової сфери (наукові кадри, матеріально-технічна база, фінансові ресурси, інформаційне забезпечення). [1, с. 5-8], [2, с. 48-50], [3, с. 35-38].

Національна наукова система об'єднує взаємопов'язані інститути, призначені для створення, збереження і передачі знань, навичок і артефактів, що визначають нові технології. Складовими елементами наукових систем розвинутих країн є організаційні структури науки і їхній науковий потенціал, ринки наукоємної продукції, коопераційні і контрактні відносини у наукових

структурах і з зовнішніми суб'єктами, законні права власності, які забезпечують комерціалізацію результатів НДДКР [4].

Серед перепон у здійсненні інноваційної діяльності, за результатами опитування робітників ряду промислових підприємств (д.е.н. Н. Якубовського), найсуттєвішими є дві групи факторів [5]:

1) обмеженість фінансових ресурсів (70% опитаних, з них 83% основну стримуючу причину вбачають у нестачі власних засобів, а 56,6% – у недостатній фінансовій підтримці з боку держави);

2) недостатній розвиток інфраструктурного забезпечення.

Досвід розвинених країн показує, що для підтримки малих інноваційних підприємств ефективні такі інноваційні структури, як технопарки, технополіси, інноваційні бізнес-інкубатори, наукові та науково-технологічні центри, що спеціалізуються на створенні сприятливих умов для ефективної діяльності малих інноваційних підприємств, що реалізують оригінальні науково-технічні ідеї.

Проте, не дивлячись на досить широкий перелік публікацій у вітчизняній літературі з проблем інноваційної політики, у них майже не зустрічаються науково-методичні рекомендації з обґрунтування найбільш ефективних у наших умовах організаційних форм інфраструктурного забезпечення. Це пов'язано, з одного боку, з недостатнім досвідом з розвитку і функціонування таких структур в Україні, а з іншого – з обмеженими можливостями безпосереднього запозичення досвіду високорозвинених країн, які мають більш сприятливі умови для економічного розвитку і формування інноваційної інфраструктури.

«Інноваційну інфраструктуру» складають об'єкти інноваційної діяльності, що продукують та розповсюджують нові знання і нововведення, та зв'язки між ними. Через неї здійснюється координація між державою, підприємствами, результатами наукової діяльності і ринком. Рівень розвитку інноваційної інфраструктури впливає на реалізацію та результативність інноваційних проектів, швидкість інноваційних перетворень економіки.

Закон України “Про інноваційну діяльність” надає наступне означення: “інноваційна інфраструктура – це сукупність підприємств, організацій, установ, їх об’єднань, асоціацій будь-якої форми власності, що надають послуги з забезпечення інноваційної діяльності (фінансові, консалтингові, маркетингові, інформаційно-комунікативні, кредитні, освітні тощо)” [6].

В основі інноваційної інфраструктури лежить науково-технічний потенціал, що об’єднує можливості й ресурси національної економіки для забезпечення науково-технічного розвитку. Науково-технічний потенціал України є високим і забезпечується відомими у світі науковими школами, унікальними досягненнями в багатьох виробничих та суспільних сферах (нові матеріали, радіоелектроніка, біотехнології, фізика низьких температур, електрозварювання, ядерна фізика, інформатика).

Вищою державною науковою організацією України є Національна Академія Наук України. Розглянемо її структуру (рис. 2.).

Рис. 2. Структура НАН України у 2010р.

Загалом у складі НАН України діють 46 організацій і підприємств дослідно-виробничої бази та 173 наукові установи, тут працюють 43066 чол. (станом на 01.01.2010): 19782 наукових працівників (2619 докторів і 8200

кандидатів наук), до складу входять 201 дійсний член (академік), 371 член-кореспондент та 123 іноземних члена [7].

За показником інтелекту Україна займає 23 місце серед 192 країн (за даними ЮНЕСКО). У 2009р. у сфері розвитку початкової освіти Україна серед 134 країн зайняла 37 місце, вищої освіти – 45, у сфері формування факторів інноваційного розвитку – 52, за оснащеністю сучасними технологіями – 65, у сфері захисту прав інтелектуальної власності – 114 місце (Згідно з рейтингом Всесвітнього економічного форуму). Це свідчить про неефективне використання власного інноваційного потенціалу, переважання експорту сировинних ресурсів з незначною часткою доданої вартості, та виникнення загрози економічній та національній безпеці. [8] Розглянемо основні *тенденції розвитку* науково-технічного потенціалу (таблиця 1.).

Таблиця 1.

Тенденції розвитку науково-технічного потенціалу України.

Позитивні тенденції	Негативні тенденції
<ul style="list-style-type: none"> • установами НАНУ щороку впроваджується більше 2000 новітніх розробок в економіку України (передові технології, матеріали, машини, устаткування, програмні продукти, бази даних, автоматизовані комплекси та системи) 	<ul style="list-style-type: none"> • невизначеність стратегії соціально-економічного і науково-технологічного розвитку, невідповідність правової бази науково-технічного і інноваційного розвитку, повільне реформування наявної науково-технологічної системи
<ul style="list-style-type: none"> • забезпечується ефективна діяльність новостворених технологічних парків, визначення напрямів інноваційної діяльності наявних технопарків і експертиза їх інноваційних проєктів (технопарк Інституту монокристалів, ЗАТ Технологічний парк «Вуглемаш» у Донецьку, інститут електрозварювання імені С.О. Патона у Києві) 	<ul style="list-style-type: none"> • низький рівень інформаційного забезпечення інноваційних процесів та нерозвиненість національної інноваційної інфраструктури (зокрема, недостатні кількості та ефективності технопарків), що скорочує можливості комерціалізації об'єктів інтелектуальної власності
<ul style="list-style-type: none"> • відбувається укладання ліцензійних угод і контрактів як в Україні так і за кордоном (у 2009р. установами НАНУ їх укладено понад 40, виконано більше 300 контрактів на замовлення іноземних фірм), одержуються патенти на винаходи і корисні моделі (725 у 2009р.), виконуються науково-технічні інноваційні проєкти (45 у 2009р.) 	<ul style="list-style-type: none"> • зношеність устаткування наукових організацій, недостатнє конкурсне фінансування найбільш прогресивних напрямків науки (нанотехнології, біотехнології, функціональне матеріалознавство, інформаційні технології) знижує конкурентоздатність вітчизняних науково-технічних досягнень на світовому ринку
<ul style="list-style-type: none"> • в рамках програми InfoDev Світового банку реконструкції та розвитку Українською Асоціацією бізнес-інкубаторів та інноваційних центрів розпочато проєкти "Формування інформаційно-комунікаційного середовища ефективного розвитку бізнес-інкубування в Україні (UBICA-ICT)" і "Створення інформаційно-комунікаційної підприємницької мережі для розвитку бізнес-інкубування у Харківському регіоні (Харків-ICT)", покликани розвивати бізнес-інновації на малих і середніх підприємствах 	<ul style="list-style-type: none"> • зниження рівня фінансування науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт, недостатнє фінансування з боку держави (у 10 разів менше, ніж на держапарат та правоохоронні органи, у РФ – в 5 разів, а у США навпаки – витрати на науку у 1,3 рази більші), невідповідність заробітної плати науковців світовим стандартам

Джерело: [9]

На Україні наукомістка індустрія, своєчасність запровадження наукових відкриттів, технологічне оновлення, бюджетне фінансування академічної науки є найгострішими проблемами держави. Це спричинило пошук нових форм організації й фінансування науки, які би відповідали новим економічним умовам. Головне завдання полягає у виборі та використанні найефективніших за конкретних умов організаційні форми інфраструктурного забезпечення інноваційної діяльності.

Висновки. Як бачимо, є ряд невирішених проблем у області розвитку інтелектуального потенціалу. Серед них найважливішою є невідповідність структури основним завданням трансформації економіки держави і науково-технічним перспективам. Проте, науково-технологічний потенціал України є значним і це створює передумови до підвищення ефективності його залучення у національне виробництво.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Дорогунцов С. Науково-технічний прогрес як основа розвитку виробництва і зниження його потенціальної небезпеки //Економіка України. – 1998. – № 3. – С. 4-12.
2. Тимановська Н. Аналіз умов і факторів впливу на розвиток науково-технічного потенціалу промисловості //Економіст. – 2006. – № 6. – С. 48-50.
3. Драгунова Т. Особливості сучасного формування і розвитку наукового потенціалу України в регіональному вимірі //Україна: аспекти праці. – 2007. – № 6. – С. 35-40.
4. Амоша О. Інноваційний шлях розвитку України: проблеми та рішення.//Економіст. – 2005. – №6. – С. 28-32.
5. Якубовский Н., Щукин В. Инфраструктура – фактор ускорения инновационного развития промышленности // Экономика Украины. – 2007. – №2. – С.27-38.
6. Закон України “Про інноваційну діяльність” // Відомості Верховної Ради – 2002. - №36. - 226 с.

7. Довідка про Національну академію наук України (станом на 01.01.2010 р.). Національна академія наук України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nas.gov.ua/aboutNASU/Pages/default.aspx>.

8. Єдиний веб-портал органів виконавчої влади. Розпорядження Кабінету Міністрів від 17 червня 2009р. №680-р “Про схвалення Концепції розвитку національної інноваційної системи” [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.kmu.gov.ua>.

9. Постанова Верховної Ради України «Про Рекомендації парламентських слухань на тему: "Стратегія інноваційного розвитку України на 2010-2020 роки в умовах глобалізаційних викликів" // Урядовий Кур'єр. – 2010. – №208. – с.20.

Annotation. The article deals with the structure of the positive and negative trends and conditions of scientific and technological potential of Ukraine.

Key words: knowledge-based industry, scientific and technical potential, innovation.

УДК 338.439.52:338.5

*Гофман М.О., к.е.н., старший викладач
кафедри економічної теорії*

ЕЛАСТИЧНІСТЬ ПОПИТУ НА ПРОДУКЦІЮ ПІДПРИЄМСТВ АПК

Розглядаються коефіцієнти еластичності на сільськогосподарську продукцію і продовольчі товари для аграрних підприємств.

Ключові слова: попит, еластичність, агропромислова продукція, споживач, ціна, доходи.

Постановка проблеми. Підприємства повинні будувати свою тактику і стратегію з обов'язковим урахуванням того, яка цінова еластичність попиту на товари, що ним виробляються. Адже знаючи коефіцієнт еластичності на той чи інший вид продукції, можна передбачити, на скільки процентів може знизитися ціна на неї за умови збільшення обсягу її продажу на регіональному ринку. Виникає також можливість розрахувати і рівень такої ціни, а відтак, і спрогнозувати доходи підприємства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням еластичності